

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Поняття соціокультурний та цивілізаційний розвиток міста вперше розуміється як рівень побутової культури містян, який реалізується в облаштуванні повсякденного життя, осель і міської території у цілому, а також у культурі повсякденної поведінки городян.

Ключові слова: соціокультурний, цивілізаційний розвиток, побутова культура городян.

Понятие социокультурного и цивилизационного развития города впервые понимается как уровень бытовой культуры горожан, которая реализуется в обустройстве повседневной жизни, домов и городской территории в целом, а также в культуре повседневного поведения горожан.

Ключевые слова: социокультурное, цивилизационное развитие, бытовая культура горожан.

The concept of socio-cultural and civilization development of the city for the first time understood as the level of consumer culture of citizens, which is realized in setting up daily life, homes and urban areas in general, and the culture of everyday behavior of citizens.

Key words: socio-cultural, civilization development, consumer culture of citizens.

«Який красвид відкриється з північного заходу, коли дух цивілізації навідається до них. Україна стане новою Грецією. Прекрасне небо, під яким живе цей народ, його радісне життя, його музична вдача і родюча земля колись прокинуться з безлічі дрібних диких племен, якими також були колись греки, постане гречна нація, а її межі сягатимуть Чорного моря і звідти далі по всьому світу..... Все це попереду і повинно статися колись; але як? коли? завдяки кому?» [1]. Цю думку видатного німецького культуролога Йоганна Готтфріда Гердера (1744-1803), який до речі ніколи не бував в Україні, хочеться вважати пророцтвом, які іноді з'являються у вчених для того, щоб рано чи пізно здійснитися. Сьогодні в тяжкі часи випробувань для нашої молоді незалежної країни таке пророцтво подає нам надію. Разом з цим не можна не спитати слідом за Гердером: як? коли? завдяки кому і чому? На два останніх питання формально відповідь є.

Коли? – це безумовно зараз, тому що в черговий раз постало питання про майбутнє України. Так жорстко воно з 1991 року ще ніколи не стояло. Вперше завдяки ЗМІ в рішенні цього питання приймає участь усе населення країни: і ті, що бажають дивитися тільки російські телеканали, і ті, що навпаки – з недавніх пір їх ненавидять за відверту брехню. Як ніколи загострилося питання про визначення майбутнього для нашого народу, про вибір шляху подальшого розвитку. Насправді

це найкраща доба для реформування нашого соціального життя, тому що позитивних змін прагне весь народ. Більше того, ці соціальні зміни всі бачать свідомо або не усвідомлено, в наближенні до європейських стандартів життя.

У питанні *Завдяки кому?* може бути тільки одна відповідь – народові та його лідерам, їх готовності відстоювати свободу, незалежність і національну гідність, а головне – дотримуватись моральних норм у політичному і повсякденному житті, як передбачав Й. Гердер. У межах цього питання присутні такі складові, як якість еліти, розуміння нею першочергових завдань, наявність лідерів, готових взяти на себе відповідальність за державні справи і сформулювати цілі необхідних перетворень. Це дуже складні питання, які мало залежать від волі народу, тому що ми приречені обирати з того досить обмеженого кола особистостей, що представлені в сучасній політиці, від вдалих дій їх пропагандистів і політичної реклами. До того ж, якщо до моральних засад соціального життя звернення в деяких кандидатів на найвищий пост у державі можна побачити, то про підвищення культури повсякденного життя не заявляє ніхто. Це і зрозуміло, коли хата горить, прибирати і прикрашати її безглуздо.

З гердерівських питань найбільш складним питанням є *Як?* Яким чином у сучасних умовах можливо пройти шлях, такого розвитку, на який країни Західної Європи витратили десятиліття.

Якщо слідувати ідеям філософа, то вдале майбутнє країни та її народу лежить у царині цивілізаційного та культурного розвитку. Більше того, саме такий шлях пройшли країни Західної і особливо Північної Європи.

Цей шлях здається настільки легким і простим, що більшість суспільствознавців вважають його чимось не вартим уваги. Розвиток країни все ще імпліцитно оцінюється в параметрах доби індустріалізації: кількістю квадратних кілометрів площі, тонами вугілля, чавуна і сталі, можливостями

рубати ліс, створювати мало потрібні у звичайному людському житті автомати, танки, гранатомети і ракети. І це в той час, коли в останнє 30-тиріччя для розвинутих країн найбільш важливим став інноваційний розвиток суспільства. Саме науково-технічний прогрес подарував людству наприкінці минулого століття абсолютно нову якість життя. Українці також стали реципієнтами і споживачами іноземних гаджетів і нових приладів, що визначило нову повсякденність. Дане есе є спробою віднайти хоча б деякі відповіді на питання, що лежать у площині підвищення рівня соціального та культурного життя українців.

На перший погляд соціокультурний розвиток населення міста і селища або навіть країни здається малозначущою проблемою, не вартою спеціального соціологічного дослідження. Вона не потребує запеклої боротьби, руйнації старих настанов і створення принципово нових форм поведінки, які б відрізняли прогресивно налаштованих людей від ретроградів. Таку боротьбу «нового» із «старим» колись блискуче описав С. Булгаков в романі «Собаче серце»: «нові» форми поведінки описані ним як прояви хамства та елементарної невихованості у протиставлені стриманості і гідності справжньої інтелігентності, яка тим не менше в реальності цю боротьбу в Радянському Союзі прогнала. Саме це заважає нашій країні усвідомити свої справжні цілі і просуватись шляхом соціокультурного розвитку.

Оскільки Україна свій подальший соціальний, культурний і політичний розвиток пов'язує із приєднанням до сім'ї європейських народів, які основною своєю частиною входять до політично-економічного угруповання Європейського союзу, нам необхідно визначитись із тими завданнями, які постануть перед країною після подолання російської агресії, яка неодмінно закінчиться перемогою здорового глузду над амбіціями позаминулої століття нашого північного сусіда. Більшості здається, що основне – це подолати економічну кризу. Насправді необхідно визначитись з достойними відповідями на нові виклики сучасності. Якщо для керівників Росії, як для останньої у світі *колоніальної імперії*, найважливішим завданням і умовою успішності є поглинання суміжних територій, то для молоді унітарної української держави найважливішим завданням є її цивілізаційний та соціокультурний розвиток, який би зробив країну найбільш привабливою для нас самих, своїх громадян. І тут потрібно усвідомити справжній зміст цих слів,

тому що вони потребують наукового уточнення, у зв'язку із деяким їх спотворенням ще з кінця XIX ст. у російській суспільній думці, від якої все ще залежить наше мислення.

Щоб зрозуміти *напрямок* наукового уточнення змісту понять цивілізаційного та соціокультурного розвитку варто звернутися до важливого для нас висловлювання одного з батьків соціологічної науки Макса Вебера. В листі до свого друга Богдана Кістяківського він зазначив, що на його розсуд українці є більш культурним народом, ніж росіяни. Коли я наприкінці 80-х років минулого століття зустрілась з цією думкою, вона мене вразила, тому що здалася нічим не виправданою і, чесно кажучи, не зрозумілою. Я довго не могла збагнути, на яких підставах Вебер дійшов до такого висновку. Зрозумілим це стало набагато пізніше і вже в умовах життя в іншій, фінській культурі. Тому і подальше викладення цієї проблеми спирається на особистий життєвий досвід, який і дозволив уточнити для себе науковий зміст понять культура і цивілізація.

Для точного і більш сучасного розуміння цих важливих понять треба, по-перше, усвідомити зміст і спрямування імперського виховання радянських часів, коли в навчальних програмах СРСР існувало однозначне домінування російської культури XIX ст.: літератури, образотворчого мистецтва і музики. І сьогодні нікому в голову не прийде заперечувати геніальність О. Пушкіна, П. Чайковського, Л. Толстого і С. Рахманінова, досягнення російської культури початку XX ст., коли у своїх найкращих зразках вона стала широко відома у світі. Тому на духовне формування мого покоління найбільший вплив мали саме російська літературна, музична та образотворча традиція. Хоча вже і тоді було зрозумілим що є і інші світові культурні явища (італійське мистецтво Відродження, велика європейська література XIX ст., французький імпресіонізм). Українське ж мистецтво подавалося і засвоювалося як щось периферійне, відоме тільки в межах своєї країни. Радянська школа і всі ЗМІ щоденно доводили переваги саме російської культури над всіма іншими. І це треба розуміти, тому що для переважної більшості старших верств населення (українці після 45 років) це має значення і сьогодні.

По друге, в межах російського наукового дискурсу поняття культура, культурний та цивілізаційний розвиток мали і мають досі певну відмінність від європейського розуміння. І не стільки у тлумаченні цих термінів, скільки у розумінні їх змісту і прикладного значення. Стосовно культури, цивілізації, їх співвідношення, а також роз'яснення цих термінів написано стільки філософських, культурологічних і мистецтвознавчих статей і книжок, що навіть простий їх перелік зайняв об'єм повноцінного твору. Але за всіма Гімалаями друкованої продукції, хотілось би звернути увагу тільки на одну важливу з соціологічної точки зору деталь: *в умовах мізерного способу життя народу, російські вчені, а слідом за ними і радянські, зосередились на пропаганді вищих досягнень світового мистецтва і літератури,*

повністю ігноруючи побутовий контекст культури, який мав визначальне значення для цивілізаційних змін у розвитку Західної і Центральної Європи.

Така неувага до культури побуту в російській науковій думці була викликана, як мінімум, двома причинами.

Перша причина «природна», вона лежить на поверхні і називається «злидні». Абсолютно бідним людям не має ніякої сенсу пропанувати високі культурні зразки повсякденної поведінки, вони їм не потрібні, тому що люди зосереджені на єдиній проблемі – простого виживання. А культура побуту завжди вимагає певного рівня матеріальної забезпеченості, вкладення додаткових коштів, сил та енергії в організацію свого життя. Природні ж умови життя в європейській частині Росії такі, що приблизно кожні 13 років виникав жорстокий голод, який зафіксований науковцями починаючи з XI ст. і до радянських часів включно [2]. У таких умовах більшість населення веде злиденне життя з невеликими відхиленнями, які тільки підтверджують загальний висновок. Особливо важким є становище інтелігенції, яка в радянські часи була змушена ігнорувати свій злиденний спосіб життя, виправдовуючи його більшою увагою до духовності. Більшість людей намагалися просто вижити, а тому уважного ставлення до культури побуту на рівні нижчих класів і верств населення не передбачалося. І тільки одна група росіян – старообрядці – демонструвала і продовжують підтримувати більш високий рівень побутової культури, про що вже писалося, в тому числі і мною [3].

Друга причина «соціальна», але має практично теж саме джерело. Вона пов'язана із рабським станом російського населення. Кріпацтво в Московському князівстві було остаточно встановлено законом 1592 року із запереченням вільного переходу селян у Юр'єв день. В Україні такий же стан був започаткований майже на 200 років пізніше – указом Катерини II від 3 травня 1783 року і тільки на Лівобережжі й у Слобожанщині. Тобто рабство існувало в Україні не так довго. А якщо уважно продивитись історію України цієї доби, то можна простежити, що практично не було року, коли б не було селянських повстань проти кріпацтва.

Ці дві причини, що лежать майже на поверхні – матеріальне благополуччя і свобода особистості, визначають головні відмінності між українцями і росіянами. Це вони визначили спосіб життя, який дозволив М. Веберу вважати, що українці є більш культурними, ніж росіяни. Саме природно-кліматичні і соціальні умови життя дали можливість сформуватися більш високому рівню побутової культури і вільнолюбному типу характеру українців. А тому думка сучасного президента Росії, що такої держави як Україна раніше не існувало, не має для нас ніякого значення. Був і є народ, який не визнавав і не визнає рабства, має свій соціокультурний шлях розвитку, з якого ніколи не зверне. Загнати українців у рабський стан вдалося тільки диктатору Сталіну, за допомогою голодомору і знищення за даними науково-демографічної експертизи трьох мільйонів 941 тисячі осіб [4].

Переходячи до сучасного стану країни і її невідкладних завдань треба зазначити, що соціокультурний розвиток України залежить перш за все від її успіхів у подоланні бідності населення. Про те, що бідність носить штучний характер, свідчать статки сучасних можновладців і олігархів. Очевидно, що це результат соціально невинного і несправедливого розподілу зароблених зусиллями всього народу коштів. Саме цей розподіл не дає можливості для нормального розвитку країни і саме ці економічні по своїй суті причини лежать в основі революційних подій 2004 і 2014 року. На жаль, це не завжди ясно формулюється повстанцями, що тільки заважає вирішенню проблем. Так, на Майдані 2004 року народ вимагав обрання В. Ющенко Президентом країни. У 2014 р. люди порозумнішали і більше не покладаються на якусь постать, але вимагають більшої соціальної справедливості. Наскільки це можливо в умовах глибокої економічної кризи і багатомільярдних боргів? Вважаю, що це можливо.

Щоб повернути соціальну справедливість в наше спільне життя і навести країну до цивілізаційного розвитку є простий і надійно працюючий спосіб, який має ясну назву – прогресивне оподаткування [5]. Не може бути справедливим стан суспільства, коли студент або бабуся-пенсіонерка і мільярдери з мільонерами сплачують практично однаковий податок на дохід – максимум 17 %. На щастя це розуміє та частина депутатів українського парламенту, яка зараз прийшла до влади. Саме уряд Арсенія Яценюка запропонував у межах антикризових законів ввести з 1 липня 2014 року прогресивну шкалу податку на прибуток. Мінімальна ставка від 15 % для тих, хто отримує до 12 тис. грн на місяць до 25 % для тих, хто отримує понад 80 тис. гривень. Варто зазначити, що уряд пропонував максимальну ставку 30 %, але в остаточному варіанті було проголосоване тільки 25 %. З 1 липня цей Закон почне діяти [6].

Вважаю, що це лише перший крок на шляху до відновлення соціальної справедливості в Україні. Тому що у країнах Північної Європи країна ставка податку на дохід становить 50 % і діє вже багато років. І якщо за рік людина заробила 1 млн євро або як композитор Бенні Андерсен (соліст квартету «Абба») у 2004 році 800 тис. євро, то отримують вони тільки половину. Саме в такому разі можна подолати бідність у країні і досягти благополуччя країн Північної Європи. До речі, більш ніж показовим виявилось голосування в українському парламенті 27 березня 2014 р. За введення цього закону проголосували 246 з 321 народного депутата, зареєстрованих у сесійній залі. Не голосувала за цей принциповий закон повному складі фракція КПУ – «великі борці» за справедливість; а фракція партії регіонів надала лише один голос [6]. Цікаво, що всі ці факти не привернули уваги навіть представників ЗМІ. Це поганый знак, тому що й досі в суспільстві не усвідомлений простий і надійний спосіб встановлення соціальної справедливості.

Другою складовою просування країни по шляху соціокультурного розвитку після подолання бідності є спеціальне навчання цивілізованому способу життя. По справжньому думка М. Вебера стосовно культурної переваги українців стала мені зрозумілою тільки тоді, коли я переїхала до Фінляндії і опинилась в іншій побутовій культурі. Тоді і став зрозумілим контекст культури побуту і поведінки людей. А знайомство із історією Фінляндії і зусиллями її видатних діячів кінця XIX – початку XX ст., коли вона входила до складу Росії, остаточно переконали в необхідності для українців повторити цей надійний спосіб переходу до цивілізованого життя.

Варто зазначити, що за радянських часів, коли наші співвітчизники вперше потрапляли до Західної Європи і навіть у Західні області України, або Прибалтійські республіки, їх дивували побутові умови життя людей своїм комфортом, чистотою, охайністю, квітами на балконах і біля під'їздів багатоповерхівок, на кажучи вже про приватні будинки. Це і тоді справляло велике враження. Але намагання відтворити у себе вдома щось подібне, незважаючи на достатню простоту і достатність коштів, чомусь не виходило. Цьому перешкождали, з одного боку, суцільний дефіцит на товари повсякденного попиту, а з іншого, – загальна неувага більшості до зовнішнього вигляду оселі (за межами особистого житла), до вдосконалення міст загального використання, під'їздів, дворів, прилеглої середовища, а також відсутність відповідних товарів та послуг на споживчому ринку. Балкони і лоджії сучасних багатоповерхівок українських міст, включаючи столицю, і сьогодні справляють жахливе враження, який ми навчилися не помічати.

Суспільству необхідно задати нові рамки визначення ситуації, щоб соціокультурний розвиток розпочався, тому що до нього, не завжди усвідомлено, але прагне абсолютна більшість українських громадян у незалежності від етнічного коріння і вживаної мови. Для того, щоб зрозуміти ЯК? треба усвідомити, що саме заважає соціально-культурному і цивілізаційному розвитку, крім того головного, що визначено соціальною несправедливістю, яка панує в країні майже всі роки її незалежного існування. Саме тому кафедра соціології ЧДУ ім. Петра Могили почала наукову розробку стратегії соціокультурного та цивілізаційного розвитку м. Миколаїв. Виходячи з Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, яка була підписана 21 березня 2014 р., перед українськими науковцями постала необхідність розроблення наукових програм з питань підвищення соціокультурного та цивілізаційного рівня населення України, який дозволить у подальшому стати повноцінним членом європейської спільноти. Незважаючи на значну кількість публікацій на цю тему, вважаю, що в них переважає теоретичний матеріал і не має усвідомлення значення побутового рівня культурного та цивілізаційного розвитку, а головне уваги до того, що такої поведінці треба навчати. Вважаю за необхідне звернутися до досвіду інтелектуалів Фінляндії, які

розпочали таку роботу наприкінці XIX ст., створивши для цього спеціальні навчальні заклади.

Більшість народних училищ Фінляндії (Kansanopistot) існують з кінця XIX – початку XX ст. Їх основним завданням було призвичаїти перш за все селянську молодь і дорослих саме до цивілізованого способу життя. Ці заклади існували паралельно із вже існуючою системою народної освіти, в яких усі діти без виключення долали ази грамотності, починаючи ще з 1726 року, тому що кожний протестант мав своїм обов'язком читати Біблію самостійно. Повна грамотність населення дозволила перейти до цивілізаційної освіти.

Фінські народні училища мали своїм завданням запросити селянських дітей на рік для навчання саме *побутовій* культурі. В різні роки це було: вміння готувати їжу, дотримуючись важливих стандартів чистоти, сервірувати стіл, вміння вести себе за столом, користуючись столовими приборами, доглядати за домом, займатися бджолами, створювати необхідні в побуті речі, займатись фізичною культурою і раціонально вести домашнє господарство. За свідченням молодої дослідниці Анне Халме особливу увагу приділяли ручному труду і побутовому дизайну: шиттю, в'язанню, вишиванню, створенню затишної і красивої оселі [7]. Цьому напрямку навчання – ручна робота (käsiyö) – і сьогодні приділяється значна увага, в молодших класах звичайних шкіл, оскільки фінські педагоги справедливо вважають, що вміння творити щось своїми руками підвищує інтелектуальний розвиток дитини. Існує навіть щорічний конкурс на кращі дитячі роботи, створені в групі з 4-5 осіб, які проходять у кожній школі, місті і селищі, а найкращі зразки беруть участь на рівні всієї країни.

У сучасній Фінляндії та стара програма народних училищ, що розроблялась під впливом ідей німецької романтичної філософії, сьогодні реалізується в дитячих садках і перших класах звичайної середньої школи. В кожній школі є спеціально обладнана комфортабельна кухня, є класи для ручної праці для дівчаток і хлопців, а діти вже з 6 років навчаються акуратно їсти, користуючись повсякденно і все життя столовими приборами. Мені можуть легко довести, що все це є і в Україні. Але відмінність полягає в тому, що в Україні ніколи не вистачало коштів, щоб налагодити цю роботу по справжньому. Частіше навчальний процес підміняється домашніми завданнями, які насправді виконуються батьками, а не самими дітьми.

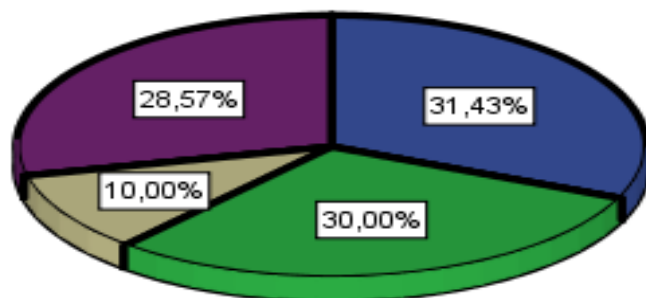
Етикетні норми поведінки також не привертають уваги сучасних українських педагогів, хоча в останні роки з'явилось декілька видань присвячених цій темі, а також був створений сайт в Інтернеті: etyket.org.ua/. На мою думку, впровадження етикетних норм поведінки повинно стати важливим напрямком загальноосвітньої підготовки на рівні початкової школи, тому що за роки незалежності в Україні виникла певна невизначеність як у нормах поведінки (значно розповсюдилось вживання ненормативної лексики), так і в вміння поводити себе належним чином у різних побутових ситуаціях.

Якщо в тоталітарній державі все поведження жорстко контролювалося, то в демократичній воно повинно регулюватися іншим чином, перш за все договірними культурними нормами, які тим не менше необхідно ясно артикулювати. Саме цієї артикульованості загальновизнаних норм поведінки не вистачає сучасній Україні.

Відсутність вимог до загальноприйнятих норм поведінки призводить до значного погіршення стану публічного середовища міст. Зняття жорстких заперечень тоталітарної доби не було замінено відповідним вихованням на новій, демократичній основі. Крім того, перехід до модерної доби супроводжується у нас маргіналізацією значних за кількістю верств населення, а також масовим виходом сільської молоді у міста. На жаль, останні засвоюють найгірші зразки поведінки містян. Особливо це стосується студентської молоді. Так, за даними дослідження студента соціологічного факультету О. Дроздова у 2012/2013 н. р. біля 80 % студентів нашого університету вживає ненормативну лексику, простіше кажучи «мат». Причому дівчатка не поступаються у частоті її використання хлопцям [8].

Близько 100 років тому у 1922 році у США вийшла енциклопедична книжка Емілії Пост «Етикет». Вона багато разів видавалась і перевидавалась, але й досі не втратила своєї актуальності, тому що кодекс поведінки всіх європейців складався століттями, а норми етикету і пов'язані із ними норми моралі формувалися протягом тисячоліть. На них базуються політичні, економічні, культурні взаємини людей. Але чомусь навіть у вищій школі цьому не навчають майбутню еліту. І тільки дипломати, які представляють Україну за її межами, проходять відповідний курс навчання.

Те, що нам не вистачає знань стосовно етикету відчувають і студенти вишів. За даними соціологічного опитування того ж О. Дроздова, яке проводилось на різних факультетах в межах ЧДУ ім. Петра Могили, можна побачити, що студенти відчувають деякий дискомфорт за відсутності впевнених знань стосовно правил поведінки в тих чи інших обставинах. Відомо, що поведінка людини змінюється від оточуючого середовища, а тому студентам було запропоновано питання: «Чи змінюються притаманні Вам норми спілкування, коли ви перебуваєте в університеті?» [1].

Чи змінюються притаманні вам норми спілкування, коли ви перебуваєте в університеті?

- А. Так, це навчальний заклад і я повинен дотримуватися певних норм;
- Б. Ні, я усюди спілкуюсь однаково.
- В. Не замислювався
- Г. Думаю, що це виходить автоматично

Показово, що думки респондентів поділилися на два «табори»: перші – ті, що вважають, що потрібно змінювати норми етикету в університеті (варіант відповіді А і Г), і другі – ті, що вважають, що норми етикету не потрібно змінювати і завжди залишатися таким, який ти є (варіанти Б і В).

Але найбільш виразними стали відповіді на два наступні питання. Перше було особистим: «Чи складно Вам дотримуватись норм етикету у спілкуванні?», де відповіді респондентів розподілилися наступним чином:

- Я завжди їх дотримуюсь – 52,9 %
- Мені важко їх дотримуватись – 27,1 %
- Не бачу в цьому ніякої потреби – 20 %.

Отже, більшість респондентів вважають, що вони завжди дотримуються етикетних норм поведінки. І це було б добре, якщо б не відповіді на питання «Чи дотримуються студенти правил етикету у спілкуванні між собою?»

Ті ж самі студенти відповіли наступним чином:

- Так, майже всі дотримуються – 12,8 %,
- Дотримуються тільки в університеті, а за його межами ні – 25,7 %
- Дотримується лише незначна кількість студентів – 45,7 %,
- Майже ніхто не дотримується норм етикету – 15,7 %.

Виходить, що більшість, майже 53 % вважає, що завжди дотримується етикетних норм, в той час, коли поведінка абсолютної більшості студентів, майже 87 %, не відповідає етикетним нормам навіть в університеті. І тільки у спілкуванні з викладачами ці норми діють.

Це показує, що абсолютна більшість нашої молоді поверхнево обізнана з нормами етикету, а у спілкуванні з викладачами вони поведуться у

межах загальної вихованості шкільної доби і своїх уявлень про це. Це скоріше поведінка, яка була притаманна молодим ще у Традиційному суспільстві. Яким чином треба поводити себе з однолітками їм не відомо, але поведінку оточуючих більшість у 87 % оцінює тіє чи іншою мірою негативно. І це добре, тому що породжує надію на можливість покращення стану повсякденної поведінки молоді при певних зусиллях із сторони викладачів.

Наскільки б молодь почували себе впевненіше, якщо б була ознайомена із етикетними нормами, свідчать відповіді на наступне питання: Чи потрібно в університеті ввести навчальний курс «Етикет»?

Варіанти відповіді	Жінки	Чол.
1. Так, вже давно потрібно було його ввести	50,9 %	29,4 %
2. Ні, це зайве навантаження на студента	15,1 %	41,2 %
3. Мені однаково, я на нього ходити не буду, якщо не буде іспиту	1,9 %	29,4 %
4. Це необхідно, якщо ми хочемо досягти певного становища в суспільстві	32,1 %	–

Як бачимо, жінки вважають, такий курс більш бажаним, ніж чоловіки, з яких жоден поки ще не зрозумів, що для досягнення життєвого успіху важливо мати добрі манери. І це не дивно, тому що соціальна ситуація в країні така, що ніяк не сприяє появі таких уявлень. Сучасна українська так звана еліта аж ніяк не демонструє добрих манер вихованості і гречності, вважаючи, що у злиденній країні можливо хизуватись зверх дорогими годинниками і прикрасами. Слід зазначити, що така поведінка «вискочек» досить гостро обговорювалося в західній культурі ще у XIX ст., що відбилось у численних творах літератури критичного реалізму. Не менше значення, судячи по біографіях видатних людей, це мало і в XX ст. Нашу країну все це якось обминуло, якщо не рахувати знану комедію «За двома зайцями» М. Старицького, де акценти розставленні не на користь культури поведіння.

Ще однією неприйнятною якістю сучасної молоді стало широке вживання ненормативної лексики і навіть мату в повсякденній буденності. За даними опитування проведеного О. Дроздовим роком раніше тільки 17,6 % чоловіків і 11,3 % дівчат зазначили, що вони ніколи не вживають мат. Усі інші його вживають або іноді (чол. – 23,5 % і жін. – 64,2 %), або майже постійно (чол. – 47 %, жін. – 24,5 %).

Навіть ці навчальні студентські дослідження свідчать про значні прогалини в культурному і цивілізаційному розвитку населення України. Тому організація відповідних досліджень щодо розробки

Стратегії соціокультурного та цивілізаційного розвитку великого міста в Південному регіоні України на основі співпраці університету і муніципальної влади можуть бути більш ніж доречними.

Важливим підґрунтям для оптимістичного прогнозу такого співробітництва мають бути результати соціологічного дослідження Одеського державного університету у 2011 році [9]. Наші колеги з кафедри соціології ОДУ за результатами порівняльного дослідження трьох південних областей (Одеська, Миколаївська, Херсонська) і республіки Крим засвідчили найвищий рівень громадянськості саме у жителів Миколаєва. По-перше, виявилось, що в нашій області 84 % жителів вважають себе українцями (у Одеській таких 74 %, у Херсонській – 78 %, Криму – 23 %). По-друге, найбільший рівень громадянської ідентичності зафіксований саме в нашій області: 66 % вважають себе громадянами України. В інших областях він значно нижчий в середньому по всьому Півдню – 46 % [9, с. 271-273]. В той же час у нас спостерігається найнижчий рівень самоідентифікації людей з місцем проживання, включаючи і місто Миколаїв – тільки 23 %. В той час як у Херсонській області таких – 44 %, а в Одеській – 34 %. 47 % кримчан ідентифікували себе як жителі міста/села і в той же час як всього півострова [9, с. 273].

Те, що більшість миколаївців вважають себе громадянами України, дає підстави звернутися до містян з патріотичними ідеями стосовно їх соціокультурного розвитку. Тим більше, що наші городяни довели свою спроможність об'єднуватись заради спільного блага, наприклад, організовуючи блок-пости на в'їздах до міста, а також добровільне і безоплатне чергування на них. При правильному змістовному оформленні завдань по цивілізаційному та соціокультурному розвитку, городяни можуть підтримати цей важливий напрямок громадської по своїй суті роботи.

Таким чином цивілізаційний розвиток – це достатньо складний, але необхідний шлях для українців, який передбачає не стільки боротьбу, скільки вдумливу і послідовну роботу всіх зацікавлених організацій і установ, особливо органів місцевої влади, засобів масової інформації, всіх громадських організацій і товариств. Без спеціальної координації зусиль науковців нашого університету з органами місцевої влади такий напрямок роботи здійснити неможливо. Тому співробітництво університету і міської ради у справі цивілізаційного та соціокультурного розвитку громади міста Миколаїв є насправді на часі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Johann Gottfried Herder. Journal meiner Reise im Jahre 1769, ed. Katharina Mommsen (Stuttgart: Philipp Reclam, 1976), p. 7. Український переклад С. Біленького.
2. Голод, как социально-экономическое явление // Новый энциклопедический словарь. Под общ. ред. акад. К. К. Арсеньева. Т. 14. СПб.: Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон, 1913. – С. 39–46.
3. Мейжис І. А. Социальная психология общественного развития / І. А. Мейжис, Л. Г. Почебут. – К.: Миллениум, 2007. Кн. 2.
4. Голодомор // Вікіпедія / Електронний ресурс : http://uk.wikipedia.org/wiki/Голодомор_в_Україні_1932-1933.
5. Прогрессивное налогообложение // Вікіпедія / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki>.

6. З 1 липня в Україні введуть прогресивну шкалу податку на прибуток // Корреспондент.biz, 1 квітня 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.korrespondent.net/business/taxes/3342681-z-1-lipnia-v-ukraini-vvedut-prohresyvnu-shkalu-podatku-na-prybutok>.
7. Halme A. Eteen eestä ihanteen. Kansanopistoelämä Lahdessa 1893-1939. – Vantaa, 2003 – 317 s.
8. Дроздов О. Соціальні уявлення студентської молоді про культуру повсякденності: соціологічне дослідження. Конкурсна робота 2014 р. / О. Дроздов. – Миколаїв, 2014. – 37 с. На правах рукопису.
9. Князева Е. В. Самоидентификация населения южноукраинского региона: «неукротимость примордиального» / Е. В. Князева // Социальные идентичности в динамике институционального и самоорганизационного. – Одесса, 2013. – С. 267–284.

Рецензенти: Гавеля В. Л. д.філос.н., професор;
Лозко Г. С., д.філос.н., професор.

© Мейжис І. А., 2014

Дата надходження статті до редколегії 30.04.2014 р.

МЕЙЖИС Ірина Альбертівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціології Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: соціальна психологія, соціальні цінності та соціальні уявлення.